



IZMEĐU KNJIŽEVNOSTI I STVARNOG ŽIVOTA

(Tanja Stupar Trifunović: *Otkako sam kupila labuda*, Arhipelag, Beograd, 2019)

Premda se ponosimo time da živimo u dobu koje je emancipovano, tolerantno i puno razumevanja, ta osećanja u određenim slučajevima nisu adekvatno reflektovana u mnogim sferama našeg svakodnevnog života, kao ni u našoj savremenoj književnosti. Tako dolazimo do činjenice da se određeni društveno marginalizovani junaci mahom neadekvatno predstavljaju u najnovijoj produkciji, bilo da se radi o likovima sa fizičkim nedostacima ili mentalnim oboljenjima, ili pak o ljudima koji uživaju u istopolnoj ljubavi ili stupaju u vezu sa osobama druge generacije. Upravo o tim temama na uzbudljiv i inovativan način govori Tanja Stupar Trifunović u romanu *Otkako sam kupila labuda*, za koji je ove godine dobila Vitalovu nagradu.

Proteklih godina smo, istina, bili svedoci da domaća proza tematizuje homoseksualizam na raznovrsne načine i to u delima autora različitih generacija, od Davida Albaharija do Dragoslave Barzut, Lane Bastašić i Bojana Krivokapića. Međutim, ovaj roman u startu odstupa od tih naslova, pre svega jer ne opisuje junak(in)je iste dobi, već ljubavnu vezu žena u četrdesetim i dvadesetim godinama. Jaz između njih služi kao komentar o prirodi njihove veze, a autorkina ideja da njihovom ljubavnom odnosu doda još jedan sloj značenja – tj. neku vrstu edipalnog kompleksa iz ženske vizure, uz primese sapsijske ljubavi – budi dodatno čitalačko interesovanje. Dve junakinje otuda postaju epitomi nekoliko vrsta ljubavi, uspešno dočaravajući različite odnose koji mogu da se formiraju među današnjim ljudima, dok autorka predstavlja njihova razmišljanja na direktan, otvoren i necenzurisan način. Od razgovora o osećanjima do seksualnog odnosa, ona opisuje sve faze njihove veze precizno, detaljno i sadržajno, toliko da čitalac u jednom trenutku prestaje da obraća pažnju na pol akterki, već posmatra njihov odnos u okvirima savremenih veza i svih iskušenja koja one sadrže. Time Tanja Stupar Trifunović ide od opšteg ka individualnom i nazad, uspevajući da u isti mah dočara *jednu* konkretnu vezu i sve veze koje se obrazuju u današnjem trenutku. Ljubav dve junakinje nije ni idealna niti idealizovana, a broj i učestalost scena u kojima se tematizuju svađe, ljutnja, teške reči i uvrede su samo još jedan dokaz njihove ljudskosti, prirodnosti i opštosti. Umesto jedne ili čak obe protagonistkinje vrlo lako se mogao naći i muški junak/junaci, a delo bi i u tom obliku bilo jednako potresno i uverljivo, naročito kada se ne čita kao opis ženske ili lezbejske ljubavi, već kao opis ljubavi kao takve.

No, ovaj aspekt nije jedini bitan deo života junakinja, niti samog teksta. Osim ljubavne priče, *Otkako sam kupila labuda* je i roman o istoriji dve generacije, njihovim razlikama i sličnosti, ali i, što je još bitnije, priča o načinima uspostavljanja ličnog identiteta i upoznavanja sopstvenog života. Iako pripovedanje počinje *in medias res* i dovodi čitaoca pravo u

središte radnje, autorka se neprestano vraća u prošlost i pripoveda u cikcak maniru, zahtevajući visok nivo čitalačke pažnje i dajući kontekst koji je neophodan da se razume odluka svake junakinje ponaosob da stupe u seksualnu i ljubavnu vezu sa osobom istog pola. Starija od njih, ujedno i narator dela, jeste bibliotekarka srednjih godina koja, mada se na prvi pogled čini kao ostvarena osoba i na privatnom i na poslovnom planu, zapravo proživljava poraz za porazom. Na poslu je degradirana i poslata iz centralne biblioteke na periferiju, a uz to je i neostvarena kao majka jer nakon neuspešne trudnoće odustaje od pokušaja da dobije dete. Ona je, na skoro svaki mogući način, prosečna i obična osoba, i stoga se njena veza sa duplo mlađom devojkom nameće kao iznenađenje. Ta studentkinja je, sa druge strane, odrasla u porodici koja na takve odnose ne gleda sa odobravanjem, ali je sada, došavši u veći grad, u prilici da iskusi život kakav je oduvek želela. Ona je neobuzdana, slobodna i slobodoumna, dok je njen odabir starije žene kao partnera toliko neobičajan da su čak i njeni prijatelji začuđeni takvim ishodom. Ipak, i uprkos tome što se obe prvi put nalaze u takvoj situaciji, njihova veza je beg koji im je neophodan: starija junakinja želi da se izbavi iz zamke sredovečnosti, a mlađa da što intenzivnije proživi mladost. Stoga prelaze i preko očiglednih razmimoilaženja i nesporazuma, bazirajući vezu na seksualnoj privlačnosti, čestim odnosima i razgovorima na granici svađe. Te svađe kriju suštinske razlike između njih, ali i činjenicu da zapravo i ne žele ništa drugo do odnosa koji su im nedostajali pre no što su se srele, te jedna u drugoj traže dete koje je bibliotekarka izgubila, odnosno majku čije odobravanje studentkinja nikada nije imala. Ovakva ljubav, zasnovana na mitološkim i psihoanalitičkim kategorijama, evocira jedan širi plan kojim roman pokušava da uključi aluzije na Edipa, Jokastu, Elektru i Sapphu u današnje vreme i u balkanski prostor. Junakinje, naravno, ipak ostaju samo delimično konkretizovane, ostvarivši dovoljan nivo opštosti da se može govoriti o modelima ponašanja koje svaki čitalac može, na ovaj ili onaj način, prepoznati u svojoj okolini.

Još jedan važan nivo romana jeste njegovo čitanje u ključu intertekstualnih veza koje formira sa određenim brojem kanonskih naslova svetske književnosti. Autorka u više navrata citira starogrčke tragedije koje njena mlađa junakinja obrađuje na fakultetu i postavlja na scenu, neretko koristeći replike iz tih drama u svakodnevnom razgovoru. Kasnije ona sa Euripida prelazi na Brehta, Joneska i Beketa, i dalje izgovarajući njihove reči da bi izrazila šta oseća, a njeno naginjanje ka drami apsurdna dokazuje i promenu koja se odvija u njoj nakon što veza sa bibliotekarkom izgubi draž i intenzitet s početka. Takođe, odnosi između junakinja opisuju se odnosima iz sfere književnosti, i to pre svega odnosom junaka romana *Lolita*. Pre no što je postala sredovečna bibliotekarka, naratorka je studirala književnost i započela vezu sa svojim profesorom koji je ostavio suprugu i nakon njene smrti oženio se njome. Stoga je njena partnerka u sadašnjosti opisuje kao Lolitu koja je zavela ostarelog Hamberta, mada se i *njihova* veza može takođe opisati na taj način, te se tako radi o dva para koji se ponašaju na sličan način. Najzad, pominje se i trougao koji Virdžinija Vulf formira sa svojim suprugom Lenardom i Vitom Sakvil-Vest, i jasno je da su odnosi u tom trouglu poslužili autorki da oformi svoje junakinje i stavove koje imaju jedna o drugoj. Uz sve te asocijacije, Tanja Stupar Trifunović se prećutno ponajviše oslanja na *Napuljsku tetralogiju* Elene Ferante, ali pominje i druge autore i dela prema kojima se mahom odnosi sa ot-

klonom i ironijom, pokušavajući da napravi razliku između književnosti i stvarnog života. Najzad, njena naratorka i govori svojoj partnerki o neophodnosti te razlike – „Prestani. Ne brkaj život i književnost. To su različite stvari” – ne bi li joj dočarala potrebu za utemeljenjem u stvarnosti u kojoj su odnosi među ljudima problematičniji, teži, traumatičniji i komplikovaniji no što su u književnosti.

Naposletku, veza dve junakinje romana *Otkako sam kupila labuda* propada, ali ne zato što nailaze na osudu okoline, porodice ili društva, ili pak zato što shvataju da je razlika u njihovim godinama prevelika, već stoga što su one suštinski različite osobe koje teže različitim stvarima. Otud ne iznenađuje da finalni segmenti romana otkrivaju spokojnije veze do kojih kasnije dolaze – bibliotekarka se razvodi od supruga i započinje vezu sa ženom svojih godina, a studentkinja odlazi u inostranstvo i tamo upoznaje momka – ali ne i razrešenje njihovih porodičnih trauma. Svi problemi koji ih nagone da potraže utehu jedna u drugoj (gubitak deteta, teško detinjstvo, nerazjašnjeni odnosi u porodici, fizičko, mentalno i seksualno nasilje, itd.) i dalje su deo njihovih ličnosti, i još uvek ih čine nespokojnima. Ipak, potpuno razrešenje njihovih sudbina nije ni neophodno, naročito u romanu ovakvog tipa: štaviše, delimično otvoren kraj uvek je bolja alternativa od neubedljivog završetka. Tanja Stupar Trifunović uspeva da potresnim i simbolički nabijenim epilogom romana održi visok nivo stilske, tehničke i pripovedačke umešnosti koja kvalitativno odgovara intrigantnom tematskom okviru, a sažetost dela i njegov obim idu u prilog njegovoj upečatljivosti i konkretnoj izvedbi. Naposletku, ovaj roman je u rangu nekih od najboljih dela iz kategorije tzv. kratkih romana novije produkcije – među njima su, pre svih, romani Davida Albaharija, ali i romani *Sabo je stao* Ota Horvata i *Sasvim skromni darovi* Uglješe Šajtinca, te prošlogodišnji romani *Yugoslav* Ane Vučković i *Pioniri maleni, mi smo morska trava* Andree Popov Miletić – koji ističu poziciju ove forme koja ima bogatu tradiciju u srpskoj književnosti i čija je vrednost ogromna uprkos prostorno ograničenom obimu.